

Muinaismuiston äärellä?

Niesalompolan läheltä aikaisemmin löydetty kuvakelo.

Uusi kaiverruskuvio.

– Mikäs ihme tuo on? Onko tuo joku ihmistä kuvaava kaiverrus?, huudahdan, kun edessä olevan männyn kyljen keloutuneesta kohdasta alkaa hahmottua kaiverruksia.

Vaikka Kolarin joka kolkka on nuoruuden metsästysretkillä ja myöhempien vuosien muuten vain tehtyjen samoilujen aikana tullut aika tutuksi, silti löytö on minulle ainutkertainen.

Ei kuitenkaan ainutkertainen

Kun retkikumppanikaan ei ole sen valistuneempi, on otettava valokuvia ja alettava hakea vastauksia viisaammilta.

– Tuon tyyppisiä kaiverrushahmo-

ja on löytynyt myös Niesalompolan rannalta ja Niesakeron suunnalta. Ne puut ovat nyt Kolarin kotiseutumuseon kokoelmissa Sieppijärvellä, arkeologi, Kolarin kotiseutumuseon hoitaja **Hilkka Oksala** sanoo kuvat nähtyään.

Siispä seuraavaksi museokäynnille. Niesalompolan kuvakelossa on kaksi ihmishahmoa, nainen ja mies, puun vastakkaisilla puolilla. Museoviraston tekemästä tarkastuskertomuksesta selviää, että dendrokronologisen tutkimuksen mukaan (puun vuosilustojen avulla) puu on kasvanut vuosina 1647–1870 ja naiskuvion veistopinta on vuoden 1830 tasalla. Kun puu on kelo, on mahdollista, että kuvat on tehty puun keloutumisen

jälkeen eli kasvun loputtua.

Viesti 1800-luvulta?

Nyt löytynyt kuvio on edellä mainittuja piirroksia pienempi ja elävän petäjän kyljessä. Herää kysymys, voiko nyt löytynyt kuvio olla myös viesti 1800-luvulta?

Vanha nyrkkisääntö kertoo, että Lapissa mänty saa kilpikaarnaisen pinnan vasta 250 vuoden iässä. Kuviopuun lähellä on kilpikaarnaisia mäntyjä, mutta itse kuviopuulla sellaista on aistittavissa vasta aivan tyveltä. Rinnan korkeudelta puuta halaamalla ympärysmitaksi tulee 180–200 senttiä eli halkaisija on noin 60 senttimetriä. Syynä kilpikaarnattomuuteen saattaa olla puun selvä palovaurio, sillä kuvion vastapuolelta löytyy metrien korkeuteen nouseva ja selvästi palon aiheuttama, hiiltynyt palokoro. Vaurio on varmasti hidastanut puun kasvua vuosikausia, joten kuvio voi siis olla

”
Vanha nyrkkisääntö kertoo, että Lapissa mänty saa kilpikaarnaisen pinnan vasta 250 vuoden iässä.

reippaasti yli 100 vuotta vanha.

Aluksi usean sentin syvyydellä puunrungossa oleva honkaantunut kaiverusaluekin näytti muinaisen metsäpalon aiheuttamalta palokorolta. Tarkemmassa syynissä kelottuneen alueen reunoilla näytti kuitenkin olevan merkkejä kirveen jäljistä, eli petäjän parkki oli pois-

tettu varta vasten piirrosta varten?

Tekijää metsästämässä

Asia alkaa kiinnostaa yhä enemmän ja haen vastauksia haastattelemalla ja netistä. Ensimmäiseksi tarkistan, ettei kaiverrushahmo ole lähialueella aikaisemmin safariretkiä järjestäneen yrittäjän matkalaisten ihmettelyn aiheeksi tekemä tuotos. Hänelle kaiverrus on yhtä uusi ja outo kuin minullekin.

Yksi varteenotettava vaihtoehto kuvioiden veistäjistä löytyy Hilkka Oksalan vuonna 1998 tekemästä, silloin 83-vuotiaan luosulaisen **Jalmari Lompolojärven** haastattelusta. Jalmarin mukaan metsäsaamelaiset Suikit viettivät kesät Pakasaivon lähellä Pakajärvellä, josta he syksyllä jutivat porokarjoineen Luosun lähelle Niesakeroon. Niesakerossa Suikeilla oli Jalmarin mukaan kaksi kotaa ja porokaarre. Talveksi he muuttivat Isoon Hevosmaahan (muutaman kilometrin Niesakerosta itään) ja kevääksi Kurttakoon, jossa oli kuusikoita ja porojen herkkua, luppoo.

Näin ollen kaikki hahmokaiverruspuut, sekä vanhat että uusi, sattuvat Suikkien jutama-alueen sisälle.

Siv Rasmussenin vuonna 2008 julkaisemassa ...*Vellikaara Vettasia...* – *Muonion ja Äkäslompolon alueen saamen historia* -teoksessa on tarkemmin esitelty kyseisiä Suikkeja. Noihin aikoihin Pakasaivolla asustivat **Olof Pehrsson** (Olli) **Suikki** (1790–1877) ja hänen vaimonsa **Anna Märtensdotter Kitti**. Heillä oli neljä poikaa **Petter Olof** (Pekka, s. 1817), **Lars Märten** (Lassi, s. 1820), **Anders** (s. 1824) ja **Fredrik**, (Feetta s. 1829) jotka jatkoivat työtä porojen parissa ja kiertämistä kotiseuduillaan.

On mahdollista, että joku heistä voi olla piirrosten takana.

Asiantuntijat asialle

Edellä mainittu on siis tällaisen maallikkohistorioitsijan pikaisia olettamuksia, joiden todentamiseen ei löydy osaa-mista. On siis aika laittaa ammatillaiset asialle.

Hilkka Oksala opastaa kotiseutumuseon lisäksi Museoviraston sivuille, jossa kaikki voivat tehdä ilmoituksen mahdollisesta muinaismuistolöydöstä.

Olen tehnyt ilmoituksen, ja tarkastaja on käynyt paikalla. Aika näyttää, onko löytö asiantuntijoiden mukaan lähemmän inventoinnin ja muinaismuistorekisteröinnin arvoinen, vai paljastuuko kuvio jonkun puun tyvellä nuotiolla istuneen savottamiehen päiväunen kohteeksi. Jos kohde arvioidaan muinaismuiston arvoiseksi, kohde ilmestyy Museoviraston muinaismuistojen rekisteriin muun muassa kuvauksineen, koordinaatteineen, tutkimuksineen ja sijainteineen koordinaatteina sekä paikamerkintänä kartalla.

Rekisterin nykyiseen sisältöön voi tutustua osoitteessa www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/.

Rekisteristä löytyvät kaikki Suomen kunnat, joista kohteita on inventoitu. Rekisteri on helppo tapa aloittaa perehtyminen itse kunkin kotiseudun historiaan. Kolarin alueeltakin Museovirasto on rekisteröinyt 235 muinaismuistoesiintymää historialliselta ja esihistorialliselta ajoilta.

Kolarin kotiseutumuseo, josta muun muassa edellä mainitut vanhat ihmishahmokaiverrukset löytyvät, sijaitsee Sieppijärvellä, Rovantiellä. Se on avoinna kesäaikaan.

Eero

MISTÄ TUNNISTAA VANHAN PUUN?

Ylläksen alueella näkee puita, jotka vaikuttavat hyvin vanhoilta. Usein ne ovat aihkeja, eli vanhoja mäntyjä. Mutta mistä tietää, onko puu todella vanha? Iso koko ei suinkaan kerro iästä. Hyvällä kasvupaikalla puu kasvaa nopeasti pitkäksi. Näillä vinkeillä harjaannutat silmän vanhan puun tunnistamiseen.

Luonnontilainen metsä

Aloita vanhan puun etsintä paikalta, missä metsää ei ole varmuudella hakattu aikoihin. Luonnontilaista metsää on hyvin vähän jäljellä. Suojelualueet ovat siitä hyviä, että puut saavat kasvaa rauhassa.

Niukka kasvupaikka

Suomen virallisesti vanhin elossa oleva lähes 800-vuotias mänty kasvaa niukkaravinteisella rämemaalla ja sen runko on vain kuutisen metriä pitkä tasapaksu pötkö. Muut puut ympärillä ovat sitä pidempiä! Kaikki maailman pitkäikäisimmät puulajit kasvavat karussa maassa ja ylhäällä vuoristossa. Vanhoja puita kannattaa etsiä tunturin rinteeltä tai suolta.

Käkkäräpää

Kiertyneet oksat ovat yksi merkki, samoin kuin alaspäin kääntynyt latvus. Inarin mäntylvanhuksen latvus näyttää kuin tippaleivältä: oksat ovat käkkärällä eikä havuja ole enää lainkaan niin tuuheasti kuin nuoremmassa männyssä.

Persoonallinen ulkonäkö

Vanhan puun runko ei ole mikään siloinen vauvanposki. Siinä on uurteita, pahkoja, koloja ja vammoja menneiltä vuosisadoilta. Muutenkin vanhan puun voi tunnistaa erikoisesta ulkonäöstään – satojen vuosien elämäkokemukset jättävät leimansa.

Minttu

Tältä näyttää Suomen virallisesti vanhin elossa oleva puu, jolle tulee pian mittariin 800 vuotta. Mänty elää rämeellä Venäjän rajalla Inarin kunnassa. Ikä saatiin selville, kun alueella tehtiin satunnaistutkimusta metsäpaloista ja vanhuksesta sahattiin näytepala.